

szörnyű tett előzményeit. A Jellasics ellen való izgatás Bécsben különben magából a radikális mozgalomból magyarázható, s a magyar pénz csak igen alárendelt szerepet játszik. Körülbelül 10,000 forintra rúg az összeg, melyet Kossuth Pulszky utján Bécsben a zsurnalisztikára költött. — Pedig az összes demokrata ujságok Magyarországon részén állottak. A »Radicale« mellett különösen a »Constitution« pártolta folyton a magyar ügyet. Töltényi pedig augusztus óta egy külön napilapot is szerkesztett »Ungarn und Deutschland« czimen.

Windischgrätz feltüntével, a tragoedia utolsó felvonásában a bécsi ujságok publicisztikai fontossága mindinkább alább száll. A nevesebb zsurnalisták elvonultak. — falura mentek; a szóharcz helyébe a torlasz-harcz lépett. Minél szűkebbre zárták körül Bécset, annál inkább fogyott a lapok száma. Windischgrätz aztán úgy bánt a lapokkal, mint később Haynau a magyar vezérekkel — suspendálta őket. Csak a »Wiener Zeitung« maradt meg, melynek azonban hivatalos közlésekre kellett szorítkoznia. November 3-áig nem volt Bécsben ujság. A »Wiener Zeitungon« kívül nov. 7-étől az »Oest. Lloyd« s a »Presse« jelent meg újra a porondon. Azután az év vége előtt feltünt megint a »Wanderer« is, stb. s néhány új gutgesinnt ujság. — Csak röviden említettünk itt néhány részletet ama történetből, melyet Zenker eleven tollal s összefüggőleg megírt. Minden történeti színezete mellett, mégis azt hiszszük, hogy Zenker munkája a bécsi zsurnalisztikáról nem végeleges munka. Eddig esztelenül vádolták az 1848. év ujságírói mozgalmaikat, Zenker egy kissé a védő ügyvéd szerepét játsza.

A kötethez adott függelék is érdekes. Különösen az 1848-ban megjelent bécsi ujságok időrendi egybeállítása. Zenker az év elejétől 215 ujság vállalatot számlált össze. A lapok csuda czimzéseiről valaki érdekes tárczát írhatna.

K—B.

A Gyulafehérvári székesegyház későbbi részei s egy magyar *humanista*. Egy rajzzal és két fénynyomattal. *Bunyitay Vincze* l. tagtól. Ára 1 frt. Budapest. 1893. Kiadja a Magy. Tud. Akadémia. Az Athenaeum r. társ. könyvnyomdája. 32 l. in fol.

Bunyitay Vincze, a fáradhatatlan történetbuvár, ismét két érdekes adattal gazdagította történelmünket. Világot vetett a gyulafehérvári székesegyház csúcsives szentélyének és az oldal-kápolnáknak eredetére s a magyar humanismus történelmébe egy új nevet, a Lászaí János nevét illesztette be.

A gyulafehérvári székesegyház egyike hazánk azon monumentális templomainak, a melyek lépten-nyomon elárulják, hogy több kéznek, különböző időkben létesített alkotásai. A székes-

egyház a keresztény egyházak ős keresztalakjában épült, ma azonban már kettős keresztaljára van s ámbár stilje a félkörös, szentélye mégis a legtisztább csücsíves.

Bunyitay figyelmét leginkább a szentély ragadta meg. Kaprinay István azon, minden okadatolás nélkül odavetett állításából, hogy a gyulafehérvári székesegyházat Hunyady János, Mátyás király atyja, a töröktől nyert zsákmányból építette keresztalakban s fényesen — szerencsés kézzel hámozta ki a történelmi magot.

A gyulafehérvári székesegyháznak a török által való felülése épen 1438-ra, a Hunyady János korára esik. Arra a korra, a melyben a nagy hadvezér, a hagyomány és oklevelek egyhangú tanúsága szerint, Gyulafehérvár környékén, a szentimrei győzelem emlékére, több helyen szentegyházakat épített. S viszont kétségtelen tény, hogy Hunyady 1442-ben, tehát a székesegyháznak az 1438-iki pusztulása szükségkép bekövetkezett kijavítása s építése közben kijelenté, hogy itt e székesegyházban akar sírba szállani. Ezen logikus összefüggésben álló két tényből sok valószínűséggel kombinálja a szerző, hogy Hunyady János, a Palóczi György esztergomi érsek által hagyományozott ezer forint belevonásával, 1439—1450 között restauráltatta, illetve részben újjá építtette a székesegyházat s hogy annak szentélye az ő izlését és buzgóságát hirdeti.

A Várdai-kápolnáról írva, Bunyitay plauzibilis okoskodás révén mutatja ki, hogy ez a kápolna tulajdonképen a XIV. században épült s Várdai Ferencz nem tett egyebet, mint az akkor sz. Annáról, most a Késerves Anyáról elnevezett kápolna északi oldalfalát kibontá, vagyis az András püspök által emelt kápolnát egy méternyivel megtoldotta. A Várdai-kápolna révén, tanulmányának függelékeképen, közli szerző Várdai Ferencz végső rendelkezését, mely 1524. október 22-éről van keltezve s úgy kulturhistoriai értékénél, mint a rendelkező férfiú gondolkozás módjára világot vető voltánál fogva, a XVI. század hasonló irott emlékeinek egyik legérdekesebb darabja.

Az északi kapu előcsarnokáról irt szakszerű s igen érdekes fejtegetések kapcsán közelítette meg Bunyitay tanulmánya legfontosabb részét, azt, a mely Lászlai Jánosról szól.

Az előcsarnok külső falán, az eresz alatt e szavak olvashatók: JOANNES LAZOYNUS . . . CURAVIT MDXII. Ki volt az a Joannes Lazoinus? Erre volt kíváncsi Bunyitay s mindazok, kiknek valaha e felírást olvasniok adatott.

A választ megadja Bunyitay tanulmánya.

1888-ban betért Rómában a San Stephano il rotondo egyházba, a mely hajdan a mellette lévő klastrommal egyetemben a

magyar pálosoké volt. Ebben a templomban, Fraknoi értesítései alapján, megtekintette azt a sírkövet, a mely egy erdélyi főesperes emlékét hirdeti. A sírkő, melyet azóta Csergheő Géza és Nagy Gyula is ismertettek, — kiegészítve — a következő köriratot viseli: Joannes. Lazo. Archidiaconus. Transylvanensis. Pannonius. Penitentiarius Apostolicus. Dum. Annum. agetet LXXV. Obiit. XVII. Augusti M·D·XXIII.

Bunyitay ezt szorgos utánjárás és lélekismeretes buvárlás után így fejtette meg: *Lászlai János, erdélyi főesperes, apostoli gyóntató, született Pannoniában, meghalt Rómában 75-ik évében, 1523. augusztus 17-én a nagy pestis alkalmával.*

Mi vezette Bunyitay-t nyomra? A sírkövön látható czímer. Ez tollas s egymást keresztező három nyilat tartó jobb kezét ábrázol. Ezt a czimert látni a gyulafehérvári székesegyház előcsarnokában is, és pedig két helyen. Az egyik helyen oly felirással, a melyből következtethető, hogy a csarnok építője s így a czímerek elrendezője rokonságban volt Sánkfalvi Antal nyitrai püspökkel. Sánkfalvi 1489-ben Mátyás királytól kapott nemesi levelet. E szerint Antal és összes rokonai, Hős Tamás érdemeire való tekintetből, jogot nyertek czimerükben három nyilat viselni. A felsorolt atyafiak közt olvasható: *Lászlai János* neve is. Ezen tények combinációjából világos, hogy Lászlai János erdélyi főesperes ugyanegy személy a római sírkő által jelölt *Joannes Lazo*-val s a gyulafehérvári székesegyház építőjével *Joannes Lazoynus*-sal. Megerősíti ezt a m. t. Akadémia levéltárában lévő apostoli közjegyzői kiadvány is, a mely arról tanuskodik, hogy Joannes Lazo a gyulafehérvári székesegyházban kegyeletes alapítványt tett.

Bunyitay további érdekes kutatásai révén kideríti, hogy János főesperes a tornamegyei László községtől vette nevét s valószínűleg annak szülőtte is volt.

Lászlai János iskoláit végezve pappá lett s Geréb László püspöktől a gyulafehérvári káptalanban kanonoki s főesperes rangot és javadalmat nyert, még pedig elég korán, már 1489, — tehát 44 éves kora előtt. Lászlainak a humanisták barátjának s munkatársának legszebb alkotása épen az az előcsarnok, a mely most emlékének felújításához vezetett. Rómába az apostol fejedelemek városa iránt érzett szeretete vezette s mint hitének apostola végezte életét.

Láthatjuk ezen rövid vázlatból, hogy Bunyitay ismét dicséretes munkát végzett s hogy a bevezetéskép elmondott szavak való érdemein inkább alul maradtak, mintsem hogy azokat túlszárnyalnák.

A jól teljesített munka tudata, legyen a szerző fáradságos utánjárásának jutalma.

CRESCENS.